

השפעת מלחמת חרבות ברזל על השוויון המגדרי בישראל

לילך אשתר, 2024 | שנה ל-7 באוקטובר

אירועי השבעה באוקטובר ובעקבותיהם מלחמת חרבות ברזל, יצרו אשליה של קידום מעמד הלוחמת הישראלית בצבא ובחברה כולה. לא כך הוא. למעשה, זהו תחילתו של מאבק חדש על מקומה של האישה הלוחמת בצבא הישראלי. אנו נמצאים ברגרסיה שכבר החלה. מקרי האונס וחיטופות הנשים שהתרחשו בשבעה באוקטובר החזירו את השיח הציבורי שנים אחורה, בהן אישה מוגדרת תחילה על פי הפיזיולוגיה שלה, הרחם, יכולת ההולדה שלה, ולאחר מכן, על פי קריטריונים נוספים. במקביל, צרכי הצבא במלחמה הביאו לגיוס שלא היה כמותו, של מערך המילואים, חזרה מפתור של אזרחים לצבא, כניסת כוחות ללחימה ברצועת עזה, ופריסה רחבה בגבול הצפון. בתהליך זה, אין כמעט ייצוג לנשים לוחמות, והפער בין המינים הולך וגדל.

יש לזכור, שכיום, מערך המילואים עיבה באופן משמעותי את המערך הסדיר, ובכל החטיבות המתמרנות, אין נשים לוחמות. כלומר, סטטיסטית, גם ללא מספרים חלופיים, אחוז הגברים הלוחמים גדל משמעותית ביחס לאחוז הנשים הלוחמות. לא מדובר רק באחוזי מגויסים, אלא, גם בחלוקה בין תפקידי עורף ולחימה. החלוקה הדיכוטומית הקיימת בצבא בין גברים ונשים נעשתה ברורה ושקופה. נשים נמצאות בתפקידי עורף ומפקדה, וגברים נמצאים בתפקידי לחימה. כל החטיבות המתמרנות ברצועת עזה הן על טהרת הלוחמים. כל חטיבות ההגנה בגבולות הסכסוך, סוריה, לבנון, רצועת עזה, הן על טהרת הגברים. הנשים הלוחמות, כולן בגבולות שלום, הרשות הפלסטינית, ירדן ומצרים.

כניסת פראמדקיות, רופאות, או מספר חיילות יהלום או עוקץ לשטח הלחימה ברצועת עזה הוא מתוקף הכשרתן המקצועית, ולא כחלק מכוחות לוחמים אורגניים. גם שהות חיילות במפקדות ברצועה, בתפקידי אג"מים או בתפקידי לוגיסטיים, אינה מצמצמת את הפער. גיוס נרחב של נשים לפיקוד העורף, בתפקידי הסברה, ומוכנות לחירום, רק מגדילים את הפער. אפילו במערכים עורפיים אלו, הקצינים הגברים נמצאים בחזית ההסברה, הפיקוד וקבלת ההחלטות.

בשבעה באוקטובר נלחמו נשים כגברים, אזרחים כחיילים, לוחמי חי"ר, חיילים שאינם לוחמים, חברי כיתות כוננות, שוטרים ויחידות מיוחדות יחד. זהו אירוע חד פעמי שנבע ממצב חירום קיצוני, שאפשר לכל מי שיכול היה ורצה, להשתתף בלחימה. בשמונה באוקטובר, קרבות הבלימה הסתיימו, ורוב מערך המילואים כבר נפרס בגבולות, במתקני האימונים ובימ"חים¹. בתשעה באוקטובר, מאות אלפי נשים ישראליות הפכו לאשת המילואימניק, ונשאו בעול למשך חודשים בעורף, בעוד בני זוגן בחזית. הימשכות המלחמה שמה את ישראל במלחמת התשה ארוכת ימים, שתשנה את המציאות הישראלית שלה הורגלנו.

1 | יחידת מחסני חירום. יחידה צבאית שתפקידה העיקרי ארגון ותחזוקה של ציוד המיועד ליחידת מילואים בעת גיוס חירום של חייליה.

לפנינו לוחמה / מלחמה בעצימות שונה ומתמשכת. בעקבות השבעה באוקטובר ניתן לראות מספר תהליכים המתרחשים בצבא:

1. ביקוש עולה ללוחמים, בדגש על יחידות מתמרנות² ובעדיפות ליחידות בט"ש.³
2. הצבא מתעצם וגדל.
3. משך השירות הסדיר, המילואים, וכמות ימי המילואים גדלו.
4. הקמה והגברת ייצור של מפעלים ביטחוניים ושל התעשייה הצבאית.

לנקודות שצוינו לעיל יש השפעה על יחסי המגדר במספר רבדים:

בצבא:

1. הגדלת הפער בין לוחמים ובין אלו שאינם לוחמים. רוב הגברים לוחמים, רוב הנשים אינן לוחמות.
2. הגדלת הפער בין סוגים שונים של הלוחמים: לוחמים בהגנה מול לוחמים מתמרנים. הגברים מתמרנים, הנשים בהגנה.

המרחב האזרחי:

1. רוב הנשים בבית עם הילדים, חוזרות לתפקידן "הטבעי".
2. התבסס מעמד המכונה "אשת המילואימניק" אשר כולל הכרה רשמית וזכויות בחוק.
3. תפיסת החזרת החטופות לפני החטופים, וחיילות לפני חיילים. מגדר הוא ראשית הצירים.

התקבעות מושגי יסוד:

שחרור חטופות קודמות לחטופים, חיילות לפני החיילים, סדיר ומילואים⁴ - הטיעון הרווח על סדר קדימות זה, הוא כנראה סוגיית ההיריון. סוגייה זו, בלי קשר לנכונותה, מחזירה את הדיון על השוויון למושגים פיזיולוגים נקביים וזכריים.

מעמד אשת המילואימניק⁵ - מעמד עם זכויות. המלחמה הארוכה והעול שנוצר על נשות המילואימניקים, יצרו מעמד חדש, שיש לו זכויות מוכרות, שמגדיר בצורה ברורה את מעמד הלוחמים מול אלו שתומכים בהם. הנשים, ככלל, נמצאות בקבוצה השנייה.

מאבקים ציבוריים הפוגעים בתפיסת השוויון:

מאז תחילת המלחמה, החל גם מאבק כנגד הצבת חיילות מחיל החינוך, מ"כיות וצוערות, לתפקידי שמירה על אסירי חמאס, בגין חשש להטרדה מינית.⁶ זאת בעוד גברים באותו סטטוס רובאי המשרתים במשימה

2 | מתמרנות, אופרטיביות - יחידות התקפיות, חוצות גדר.

3 | בטחון שותף - הגנה על גבולות המדינה, בתוך המדינה.

4 | לפי דיווח בווישינגטון פוסט, חמש הקטגוריות הבאות - אם ייצאו אל הפועל - יהיו אלה: גברים מבוגרים (מעל גיל מילואים), חיילות, גברים במילואים, חיילים בשירות סדיר וגופות ישראלים שמתו ב-7.10 או בשבי.

<https://www.mako.co.il/news-military/6361323ddea5a810/Article-5739369e6c91c81026.htm>

5 | פורום נשות המילואימניקים <https://www.forum-neshotmil.co.il/news>

6 | מבקר המדינה מתניהו אנגלמן, הגיב היום (שלישי) על הפרסום ב"כאן חדשות" על הצבת צוערות ללא הכשרה קרבית בשמירה על מחבלי הנוח'בה: "סיכון מיותר להטרדות מיניות"

זהה לא נאבקו בהצבתם. מאבק זה מעורר שיח ציבורי שבסיסו, חולשה ופגיעות נשים. כל זה מטיל צל כבד על הדרישה לשוויון מלא בצבא בין גברים ונשים.

כך גם מאבק הורי התצפיתניות בגזרת החרמון,⁷ המסרבים לשלוח את בנותיהם לבסיס הקרוב לגבול, בעוד שבמפקדה בה הן משרתות, משרתים רוב גדול של גברים שאינם לוחמים ואין על שרותם במקום מחלוקת. מאבקים אלו שמים במודע או שלא במודע, את הנושא המגדרי בבסיס הדיון התקשורתי. דיון מסוג זה מערער את התפיסה שהתגבשה אצל חלק מהאוכלוסייה, שההבדל המגדרי אסור שיהיה חסם מפני השתלבות נשים בכל תפקיד או מקום בצה"ל. תפיסה זו עשויה להתערער ברגע שנשים עצמן מעלות את נושא המגדרי כטיעון עיקרי למניעת שירותן של הנשים באופן שוויוני.

נשים כפתרון למצוקת כח האדם

מצוקת כוח האדם הלוחם בצה"ל היא הנקודה הארכימדית עבור קידום הנושא המגדרי. הדיון הציבורי כעת בנושא זה מתנהל סביב גיוס החרדים. על ארגוני הנשים למקד את הדיון במימוש פוטנציאל הגיוס של לוחמות, במערך הסדיר והקבע. בתוך הצבא עצמו נמצא מאגר ענק של נשים המשתוקק להיות משמעותי. אך הוא כבול בידי הארגון עצמו. גברים רבים חוזרים לשרות קבע ומילואים,⁸ אך נשים מעטות חוזרות ובוודאי לא למערך הלוחם.⁹ דפוס דומה מתקיים במערך ההגנה המרחבית. מאות כיתות כוננות הוקמו ברחבי הארץ, כאשר מספר הלוחמות בהן קטן באופן משמעותי ממספר הגברים.

לאחר מלחמת יום כיפור, גדל הצבא באופן חסר תקדים, וההערכה היא שמערך המילואים גדל ב-81%. במסגרת גידול כוח אדם זה, "הפכו מפקדי יחידות המילואים לסוג של 'יזמים ארגוניים'" (ספראי, בן-ארי, כלומר, הצבא גילה גמישות גדולה ויצירתיות לנוכח גודל המשימה, והכשלוך. יחידות רבות הוקמו, אזרחים גויסו, עם מעטפת מטכ"לית מאפשרת. מאחר ורוב מוחלט של גברים נמצא כעת בנקודות המפתח בתוך הצבא, וכולם שייכים תפיסתית לצבא של השישה באוקטובר,¹⁰ אין להניח שמימוש פוטנציאל הנשים יכנס בתוך היצירתיות והסרת החסמים בעת הזו. אין מנוס מלפעול כעת. זו שעת כושר מיוחדת במינה להשפיע מחוץ לצבא.

דברים כאלה, אמרה לו אחת החיילות, והקצין, סרן אלעד חן, השיב: "שמונה חודשים לא היה שום אירוע חריג, של תקיפה פיזית". אותה מפקדת לא השתכנעה, וכשחן ביקש ממנה להיות "סבלנית", העירה לו: "אנחנו פחות סבלניות לגבי הביטחון שלנו".
<https://www.ynet.co.il/news/article/r1cg1dqmc>

7 | הורי תצפיתניות בגבול הצפון איימו שייפנו לבג"ץ אם לא יפנו אותן לבסיסים עורפיים: "הן בחרדות"
<https://www.maariv.co.il/news/israel/Article-1107732>

8 | עקב מצוקת כוח האדם: צה"ל הקים גדוד ללוחמי יחידות מיוחדות בגילי פטור
<https://www.israelhayom.co.il/news/defense/article/15714022>

9 | רס"ן אור כהן, המפקדת הראשונה בספינת דבורה, דיברה על כשירות הלוחמות... "איפה הנתונים הגבוהים של לוחמות שאנחנו רואים בנתוני השירות הסדיר במילואים? לא מוצאים להן תפקיד במילואים. יש הרבה לוחמות במילואים שלא מצוותות וזה פוגע בכשירות המבצעית שלהן".
<https://www.ynet.co.il/news/article/ry4x500vqr>

10 | "אשר לשריון המתמרן, יש להכיר כי בתפקיד זה קיימים סיכונים מהותיים כבר בשלב ההתנסות, ואלו כוללים, בין היתר, סיכונים מבצעיים, בריאותיים ובטיחותיים", כתב הלוי בנייר עמדה המתייחס לעתירות לבג"ץ על שיבוץ נשים לתפקידי לחימה נוספים, שהגישו עורכי הדין ינור ברטנטל ועדי קליין ממשרד ויינברגר ברטנטל. "נטילת סיכונים זו נכונה רק בהינתן סיכויים ממשיים להצלחה. קביעת, המבוססת על העקרונות הר"מ, ניסיוני הרחב והנתונים הקיימים, היא שזהו אינו המצב ביחס לשילוב נשים במערך השריון המתמרן. פתיחת מקצוע לוחמת טנקים בהגנת גבולות, אינה מלמדת ואינה יכולה ללמד על היתכנות לשירות נשים בשריון המתמרן".
<https://newmedia.calcalist.co.il/magazine-07-12-23/m02.html>

בעקבות האמור לעיל, יש לדרוש ולחתור להשגת יעדים שלהלן:

1. כל חיילי צה"ל וכל חיילות צה"ל יוכשרו לרובאי 03.
2. שינוי תפיסת גדודי הבט"ש המאפשרת להם להפוך לגדודים מתמרנים.
3. פתיחת חטיבות חי"ר 07 עבור נשים.
4. גיוס מילואים מלא של נשים לחמות.
5. גיוס למילואים נשים בנות 40-50 פלוס, בכל סוג של רובאי לתפקידי תצפיתניות, סמב"ציות, ק.חמ"ל, מבצעים, משטרה צבאית, הדרכה, תובלה, לוגיסטיקה וכל תפקיד מטה שצה"ל זקוק.

ישראל נמצאת כעת במשבר נוסף ברצף של סדרת משברים, העתידים לעצב את זהותה. כל מי שיהיה שותף לחיבור החלקים השבורים יוכל לתת משלו לזהותה המתגבשת. אנו בשעה חשובה ביותר עבור עתידו של השוויון המגדרי בישראל. בתוך כך, אנו חייבות, כמו כולם, דין וחשבון עצמי, ובחינה עמוקה של הקונספציה בה אנו אוחזות. אנו חייבות זאת לגיבורות, והנופלות במערכה, ולחברה הישראלית כולה.

מקורות:

ספרים:

אלאור ת. (2007) בעקבות האישה והאיש, הטבע והתרבות – היסטוריה התרבותית של ההבחנה בין המינים. בתוך ינאי נ., אלאור ת., לובין א., נווה ח. (עורכות) דרכים לחשיבה פמיניסטית, מבוא ללימודי מיגדר (עמ' 92-93). האוניברסיטה הפתוחה. מקמילן מ. (2020) מלחמה, כיצד עיצבו אותנו סכסוכים (עמ' 179-183). עם עובד.

כתבי עת:

ספראי מ, ובן ארי א. (2021) "מאחורי הקלעים" של הגידול בכוח האדם בעקבות מלחמת יום הכיפורים - ניתוח המנגנונים הארגוניים, בין הקטבים, בניין כוח אדם, (27-26) 151-164.

אתרי אינטרנט:

- Ynet (2024). "מחבל יכול לשלוח נשיקה": מ"כיות גויסו בצו 8 לשמור על הנוחבות | תיעוד. <https://www.ynet.co.il/news/article/r1cq1dqmc>. YNET. נדלה בתאריך 2/9/2024.
- אברהם, י. (2023). אחרי נשים וילדים: דיווח - 5 הקטגוריות הבאות לשחרור חטופים. <https://www.mako.co.il/news-military/6361323ddea5a810/Article-5739369e6c91c81026.htm>. נדלה בתאריך 2/9/2024.
- גיל-עד, ה. (2024). אלף נשים משרתות במילואים: "צה"ל לא יודע לתת לנו מענה כמו לגברים". <https://www.ynet.co.il/news/article/ry4x500vqr/>. נדלה בתאריך 2/9/2024.
- גרינצייג, א. (2024). מבקר המדינה על הצבת חיילות לשמירה על מחבלי נוח'בה: "סיכון מיותר". כאן 11. <https://www.kan.org.il/content/kan-news/defense/732412>. נדלה בתאריך 2/9/2024.
- דורי, ר. (2023). "צה"ל מתייחס לנשים כחפצים. זה משפיל שב-2023 מתפעלים מאשה שנוהגת בטנק". מוסף כלכליסט. <https://newmedia.calcalist.co.il/magazine-07-12-23/m02.html>.
- מעריב און ליין. (2024). הורי תצפיתניות בגבול הצפון איימו לביג"ץ אם לא יפנו אותן לבסיסים עורפיים: "הן בחרדות". מעריב. <https://www.maariv.co.il/news/israel/Article-1107732>. נדלה בתאריך 2/9/2024.
- פורום נשות המילואימניקים, <https://www.forum-neshotmil.co.il>. נדלה בתאריך 2/9/2024.
- שובל, ל. (2024). עקב מצוקת כוח האדם: צה"ל הקים גדוד ללוחמי יחידות מיוחדות בגילי פטור. ישראל היום. <https://www.israelhayom.co.il/news/defense/article/15714022>. נדלה בתאריך 2/9/2024.

לילך אשתר, רס"ן במיל, רבש"צית, לשעבר ק. הגמ"ר גזרת לבנון.

בעלת MA - במשפטים והיסטוריה אוניברסיטת בר אילן. בעבר יועצת השר לבטחון פנים, ומובילת תהליכים במגזר המשלתי. מומחית בנושאי הגנה מרחבית, הגזרה הצפונית וגאופוליטיקה של הגבולות.